

בעודשי"ת

שבע חיים

דברי תורה

מאת

כ"ק מרן אדמו"ר
הגה"ק זצוקללה"ה

דברי תורה

מאת

כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

פרשת בא תשפ"ד

גליון ב' אלפים ק"ו

שנה כ" • גליון ט"ו

יוצא לאור ע"י

מכון הוצאה לאור "שבע חיים"

אגוד חסידי צאנז

רח' דברי חיים 5 • קרית צאנז נתניה

טלפון/פקס: 09-8820355

בארה"ב: 201-472-0556

תוכן הענינים

דברי תורה מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

בשיעור חומש ורש"י פרשת בא תשכ"ח

- טעם מדוע נזקק רש"י לפרש למה הביא הקב"ה עליהם מכת חושך יותר משאר המכות.
- ביאור מה ששינו, רבי יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב, ובמה נחלקו תנא קמא ורבי יהודה.
- בני ישראל אף שהיו עובדי עבודה זרה, כיון שהיה רצונם לצאת ממצרים, היתה להם תקוה לשוב בתשובה כשיראו את נפלאות ה' ויקבלו את התורה, אבל רשעי ישראל שלא רצו לצאת ממצרים לא היתה להם תקוה, ולכן מתו בשלש ימי אפילה.
- לעתיד לבוא יביא הקב"ה את גאולתן של ישראל קימעא קימעא, כדי שעל ידי כך שבני ישראל יראו את נפלאות ה' ימהרו לחזור בתשובה עוד קודם הגאולה השלימה.
- רשעי ישראל שלא רצו לצאת ממצרים מפני שמאסו בארץ חמדה ולא רצו לעלות לארץ ישראל, באים על תיקונם בכך שחוזרים ובאים בגלגול בנשמות פושעי ישראל, והם משתוקקים לעלות לארץ ישראל, וכשהם נהרגים שם וכי"ב באים בכך על תיקונם.
- צדיקים התעסקו בתיקון נשמות ישראל הבאים בגלגול. כמה עובדות מצדיקים בזה.
- הבן הרשע השואל 'מה העבודה הזאת לכם' אינו מרגיש שום שייכות ליציאת מצרים, לפי שהוא גלגול מאלה הרשעים שמתו בשלש ימי אפילה ולא יצאו ממצרים.
- צדיקים היו זוכרים את גלגוליהם הקודמים.
- בליל שבת בשעה שהצדיק מקדש נזכר ממעמד יציאת מצרים ומבריאת העולם, וכך בכוחו להעיד על בריאת שמים וארץ.
- גדרי יום ולילה במצרים בשעת מכת חושך.
- בימים שהביא הקב"ה את מכת חושך והיה אור ג' ימים לישראל, החשיך להם קצת קודם אור היום, כדי שידעו מתי לקיים את המצוות התלויות ביום.

דברי תורה מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל

- כל אדם בכל מצב שהוא יש לו כח הבחירה לטוב ולרע, ולכן ראויים לשכר ועונש.
- מספה"ק דברי חיים, שמפרעה הרשע על ידי שהוכבד לבו נטל ממנו כח הבחירה לטוב, ומכאן ידע האדם שכל שכן יכול השי"ת ליטול ממנו כח הבחירה לרע.
- מספה"ק מאור ושמש, שהאדם צריך לידע ולהאמין שכל כוחו בקיום המצוות בא לו מאת השי"ת, והאדם בעצמו הוא אין ואפס.
- מהמגיד מזולטשוב זי"ע על "אנכי עומד בין ה' וביניכם", דמי שמרגיש בבחינת 'אנכי' גורם בזה התרחקות מה'.
- פרעה התגאה תמיד באמר "אני פרעה", בזמן שרק השי"ת יכול לומר "אני ה'", ולכן ניטל ממנו כח הבחירה כדי להביאו להכנעה.
- זהו שאמר השי"ת למשה, 'כי אני הכבדתי את לבו', שכיון שאמר אני פרעה, לכן נטלתי ממנו את כח הבחירה.
- הגאווה היא שורש הרע ואם כל חטאת וגורם להתרחקות מה'.
- מספה"ק רביד הזהב, שגם ההתעלות ברוחניות הוא רק מאת ה' ולא מכח האדם.
- כיון שאצל דוד נאמר וה' עמו, מוכרח שהיה בשפלות, ועל כן לא היה ליצר הרע שליטה עליו ובהכרח שלא חטא.
- לכן והו"ה עמו, כי שם הו"ה מורה על ענוה.
- הצדיקים כמה שהם מתעלים הם באים ליותר שפלות והכנעה ביודעם שהכל מאת ה'.

דברי תורה

מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק וצוקללה"ה

בשיעור חומש ורש"י פרשת בא תשכ"ח

את טעמי כל מכה ומכה. ומה ראה רש"י לפרש במכת חושך למה הביא עליהם הקב"ה מכה זו יותר מבשאר מכות (ועיין רא"ם כאן).

ונראה ליישב, דהנה תכלית כל המכות היתה, שמחמת הכרח המכות ישלח פרעה את בני ישראל מארצו ויאמר להם קומו צאו מתוך עמי (שמות יב, לא) כדי שתסור מעליו המכה. אמנם במכת חושך נאמר 'ולא קמו איש מתחתיו', אם כן לא היה אפשר כלל שפרעה ישלח את בני ישראל קודם שתסור ממנו המכה, ואם כן יקשה למה הביא עליהם את מכת חושך, ולזה הוצרך רש"י להביא את ב' הטעמים המפורשים, או כדי שלא יראו המצרים במיתת רשעי ישראל, או כדי שיחפשו בני ישראל ויראו את כליהם.

באופן אחר יש לומר, דבהכרח לא היתה תכלית מכת חושך כדי שעל ידה יוציא פרעה את ישראל ממצרים כתכלית שאר כל המכות, והא ראייה, שהרי בשאר כל המכות נמשכה כל מכה שבוע אחד (רש"י שמות ז, כה), ואילו מכת חושך נמשכה שלשת ימים ועוד שלשת ימים, אלא על כרחנו לומר שמכת חושך באה לתכלית אחרת כדי שלא יראו המצרים את מיתת רשעי

בתוך"ק (שמות י, כב-כג) ויט משה את ידו על השמים ויהי חושך אפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים. לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים ולכל בני ישראל היה אור במושבותם.

ברש"י, ויהי חושך אפלה שלשת ימים וגו', חושך של אופל שלא ראו איש את אחיו אותן שלשת ימים, ועוד שלשת ימים אחרים חושך מוכפל על זה שלא קמו איש מתחתיו, יושב אין יכול לעמוד ועומד אין יכול לישוב. ולמה הביא עליהם חושך, שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הן לוקין כמונו. ועוד שחפשו ישראל וראו את כליהם, וכשיצאו והיו שואלין מהן והיו אומרים אין בידינו כלום אומר לו אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני הוא, ע"כ.

לבאורה יש להתבונן מדוע הוצרך רש"י לפרש למה הביא עליהם חושך יותר מבשאר מכות, שבכולם מצינו טעמים במדרשי חז"ל (ראה שמות רבה י, ד, ועיין רש"י שמות ה, יז) למה הביא הקב"ה עליהם כל מכה ומכה, ומכל מקום לא נזקק רש"י להביא

להבין ענין הסימנים שהיה רבי יהודה נותן. עוד יש לדקדק, דתנא קמא נקט 'מכת בכורות', ואילו רבי יהודה בסימן שנתן נקט 'באח"ב' דהיינו 'בכורות' ולא 'מכת בכורות', הלא דבר הוא.

והנראה, דהנה ראיתי להקשות (עיין פדס זוסף, פרשת וארא, שמות ז, כח) למה נקט תנא קמא 'מכת בכורות', מה שלא נקט כן בכל המכות שקראן כולן בשמן ולא הזכיר 'מכת דם' 'מכת צפרדע' וכו'. אכן התירוץ על כך פשוט, דשאר המכות שמן נקרא על שם המכה, ולכן אין צריך לפרש 'מכת דם' לפי שהדם עצמו היא המכה, וכן שאר המכות. אבל במכת בכורות אין שם 'בכורות' מורה על מכה, שהרי אדרבה העדר הבכורות הוא המכה, ולכן פירש 'מכת בכורות', היינו המכה שלקו בה הבכורות.

אולם הנה על הגמרא (שבת פו, ב) תא שמע ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים בארבעה עשר שחמו פסחיהם, ובחמישה עשר יצאו, ולערב לקו בכורות וכו', ואותו היום חמישי בשבת היה וכו', כתבו התוספות (ד"ה ואותו) וז"ל, ואם כן ברביעי שחמו פסחיהם ונמצא בשבת שעברה לקחו פסחיהן שאז היה בעשור לחדש, ועל כן קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו גם גדול, כדאמרינן במדרש כשלקחו פסחיהם באותה שבת נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלום למה היו עושין כך, אמרו להן זבח פסח לה' שיהרוג בכורי מצרים, הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלח ישראל ולא רצו, ועשו בכורות מלחמה והרגו מהן הרבה,

ישראל, או כדי שיחפשו בני ישראל ויראו את כליהם.

ויש לומר ביתר שאת, ששני מעמים אלו עולים בקנה אחד, שבשלושת הימים הראשונים מתו רשעי ישראל, והיו בני ישראל טרודים לקבור את מתייהם ולא היה להם פנאי לחפש ולראות את כליהם של מצרים, ולכן הביא הקב"ה חושך עוד שלשה ימים נוספים שבהם יחפשו בני ישראל ויראו את כליהם של מצרים. נמצא שמכת חושך לא היתה כשאר המכות שתכליתם היתה להביא את פרעה לידי כך שישלח את בני ישראל מארצו, אלא תכלית מכת חושך היתה מחמת שני מעמים אחרים, שלשה ימים ראשונים כדי שלא יראו מצרים במפלת רשעי ישראל, ושלושה ימים אחרונים כדי שיחפשו בני ישראל ויראו את כליהם.

*

עוד נראה לפרש בדברי רש"י הנ"ל, בהם מבואר שמכת חושך נחלקה לב' מכות, האחת, חושך של אופל שלא ראו איש את אחיו, והשניה, חושך מוכפל שלא קמו איש מתחתיו. שהם כנגד ב' המעמים שפירש רש"י בסיבת מכת חושך, כדי שלא יראו המצרים במפלתם, וכן כדי שיחפשו בני ישראל ויראו כליהם.

בזה יש לפרש הנאמר בהגדה של פסח, אלו עשר מכות שהביא הקב"ה על המצרים במצרים, ואלו הן, דם, צפרדע, כנים, ערוב, דבר, שחין, ברד, ארבה, חושך, מכת בכורות. רבי יהודה היה נותן בהן סימנים, דצ"ך עד"ש באח"ב. ויש

ההריגה שהרגו הבכורות את אבותיהם קודם לכן.

ברם לפי דרכנו שבמכת חושך נכללו ב' מכות, יתכן לומר ביתר שאת, דבאמת לא חשיב רבי יהודה 'מכת בכורות' כלל, ומה שנקט 'באח"ב' הוא נוטריקון ב'רד א'רבה ח'ושך ב', היינו ב' חושך, ב' מכות חלוקות במכת חושך, חושך של אופל שלא ראו איש את אחיו, וחושך מכופל על זה שלא קמו איש מתחתיו.

*

עוד בדברי רש"י הג"ל, ולמה הביא עליהם חושך, שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הן לוקין כמונו. ויש לדקדק במה שנקט 'שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת', דלכאורה היה די לומר 'שהיו באותו הדור רשעים', ולמה פירש רשעים שלא היו רוצים לצאת.

ונראה ליישב, דהנה לאמיתו של דבר מצינו שכל בני ישראל היוצאים מארץ מצרים לא היו ראויים להיגאל, כמו שטען שר של ים (ילקוט, בשלח רמז רלד) הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, ואף על פי כן הוציאים הקב"ה ממצרים בזכות התורה שהם עתידים לקבל על הר סיני, כמו שנאמר (שמות ג, יב) בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה (עין רש"י שם). והטעם, דאף על פי שלעת עתה בהיותם משוקעים בין המצריים נתערכו בגויים ולמדו מדרכיהם הרעים,

הרא הוא דכתיב (תהלים קל, י) למכה מצרים בבכוריהם.

לפי זה נמצא שהבכורות הם המכה עצמה שהם הכו את אבותיהם, ואם כן שוב אין צורך לפרש 'מכת בכורות' דהיינו המכה שלקו בה הבכורות, שהרי הבכורות עצמן הם גוף המכה. ורבי יהודה סבר למנות בכלל המכות את הכאה זו שהכו הבכורות את אבותיהם, ולכן רמז בסימניו דצ"ך עד"ש באח"ב, 'בכורות' ולא 'מכת בכורות'.

וממוצא הדברים נתבאר שכזה נחלקו תנא קמא ורבי יהודה, דתנא קמא סבר שעיקר המכה היא מה שלקו הבכורות, ולכן מנה 'מכת בכורות', ואילו רבי יהודה סבר שעיקר המכה היא מה שהבכורות הרגו את אבותיהם, ולכן נתן בהן סימנים 'בכורות' ולא 'מכת בכורות'.

אכן עדיין יש לנו להבין, שהרי בוודאי גם רבי יהודה מודה דעיקר מכת בכורות היא במיתת הבכורות לביל פסת, ומה ראה למנות לעיקר את מה שהבכורות הרגו את אבותיהם. ויש ליישב, דרבי יהודה סבר דאין למנות אלא את המכות שהביא הקב"ה על מצרים קודם יציאת מצרים, אבל מכת בכורות הביא אותה הקב"ה בעת שבני ישראל כבר היו מוכנים וממונים לצאת, ובפרט לפי המבואר בתרגום יונתן (שמות יב, ד) שהקב"ה נשא את בני ישראל על כנפי נשרים והביאם אל ארץ ישראל אל מקום המקדש לעשות שם את הפסח, נמצא שכבר יצאו בני ישראל ממצרים, ולכן סבר שאין ראוי למנות את 'מכת בכורות' שלקו הבכורות בכלל עשר המכות, וחשיב לעיקר את

אלפים שנה הוי העולם, שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח, בעונותינו שרכו יצאו מהן מה שיצאו מהן, ע"כ. ופירש דהנה אמרו רז"ל (יבמות סג, ב; עבודה זרה ה, א) אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, דהיינו אוצר הנשמות קרוי גוף, והנה אם הנפשות אינם חוטאים ומתתקנים בפעם אחת, הרי באים בכל פעם נשמות חדשות מאוצר הנשמות הקרוי גוף, וכלים הנשמות מאוצר הנ"ל ויוכל משיח לבוא במהרה, אבל אם הנשמות אינם מתתקנים ויצטרכו לבוא בגלגול, אז אין יוצאים נשמות חדשות ומתעכב ביאת משיח. וזה הוא הפירוש, בעונותינו שרכו יצאו מה שיצאו, רצ"ל שיצאו לעולם נשמות מה שיצאו כבר שהיו צריכים לגלגול, ולכך לא יכלו נשמות חדשות לצאת מאוצר הגוף, לכך ועדיין בן דוד לא בא, עכד"ק.

ובזה פירשו בספרים הקדושים (עיין תיבת גמא, פרשת ויצא, אות ג, ופרשת כי תצא, אות ג; רב יב"י, פרשת יתרו; תולדות יעקב יוסף, פרשת שלח ופרשת ראה) את מאמר הגמרא (חגיגה ג, ב) איזהו שוטה הלן בבית הקברות, הרמזו שאינו בבית הקברות אלא כאורח נוטה ללון לזמן מה, ובכל שבעים שנה הוא חוזר ומתגלגל בעולם הזה עיי"ש.

לפי זה יתכן שאותן הנשמות של רשעי ישראל שלא רצו לצאת ממצרים מוכרחות להתגלגל שנית ולבוא אל ארץ ישראל כדי לתקן את מה שבגלגולם הראשון מאנו לצאת ממצרים. וטעם הדבר, כי הנה עוד בטרם צאת בני ישראל ממצרים אמר הקב"ה למשה

בכל זאת כיון שלאחר שיצאו מבין הגויים ויראו את ניסי ה' ואת נפלאותיו ישובו אל ה' אלמיהם וישמעו בקולו, נגאלו מיד על שם העתיד. וזהו שנאמר, בהוציאך את העם ממצרים ויראו את ניסי השיי"ת אשר הפליא לעשות, בוודאי יעבדו את האלמיהם על החר הזה.

כך יהיה גם לעתיד בגאולה העתידה במהרה בימינו, שאמרו חז"ל (ירושלמי יומא ג, ב) שגאולתן של ישראל באה קימעה קימעה, כי בהיות שרצון השי"ת הוא שכל בני ישראל ישובו אל ה', על כן כשיבוא הקב"ה באתערותא דלעילא להפליא נסים נגלים עם עמו ישראל, יביא את הניסים קימעה קימעה כדי שבכל פעם יהיו בני ישראל בצרה גדולה ולא יראו פתח הצלה לולא נפלאותיו יתברך ועל כרחם ישובו אל ה' אלמיהם, עד שכאשר תבוא הגאולה השלימה יעבדו כבר כל ישראל את השי"ת.

ברם כל זה הועיל לאותם הרשעים שהסכימה דעתם לצאת ממצרים, שעל אלו יש תקוה שבצאתם ממצרים יעזבו את דרכיהם הרעים וישובו אל ה', אבל אלו הרשעים שלא רצו לצאת, אם כן אין להם תקוה לחזור למוטב, ולכן מתו בשלשת ימי האפילה.

*

ולולא דמספתינא הייתי אומר על פי דברי קדשו של רבינו האריז"ל (מובא בבית שמואל אחרון, פרשת כי תשא; ערבי נהל, דרוש ג לפרשת שלח; ישמח משה, פרשת ויחי) בביאור הגמרא (עבודה זרה ט, א; סנהדרין צו, א), תנא דבי אליהו ששת

שבארץ ישראל יבואו על תיקונם, ובעלייתם לארץ ישראל הם באים על תיקונם, מי על ידי ביאתו במצולות ים רח"ל, ומי על ידי שנהרג בגבול ביד הישמעאלים ימ"ש, ונפלאים הם דרכי אלקינן ית"ש.

*

סיפר לי כ"ק אאמור"ר זי"ע, שהיה יהודי אחד אשר מעת שהחל לבוא להסתופף בצל קדשו של זקה"ק מצאנו זי"ע ירד מנכסיו והחלו לפקדו רעות רבות וצרות בכל הענינים, עד שנחלה בחלאים רעים והתייסר ביסורי איוב. הוא היה פונה בכל עת אל זקה"ק בקול בכי ונהי שיפקדהו בפקודת ישועה ורחמים, אך זקה"ק היה דוחהו בשתי ידיים בברכה רפה בעלמא ותו לא. פעם אחת עמד לפני זקה"ק מצאנו ובכה בכי גדול ועצום, ובנו זקה"ק מגארליץ זי"ע שהיה נוכח שם, בהיותו רך לב ובעל לב טוב פנה אל אותו יהודי בנערה: לך מכאן ואל תוסף לבוא לצאנו, וכי איך רואה שמעת שהחילות לבוא לצאנו החלו לבוא עליך כל הצרות, אל תבוא לכאן יותר. החווירו פני זקה"ק מצאנו ונענה ואמר: מה אתה רוצה, וכי כמה זמן עבר מעת שיהודי זה היה לעכמ פאכמער' [מוכס נרות].

גזירת 'מס הנרות' היתה גזירה רעה שהנהיגה הממשלה בימי הקיסר פראנץ יאזעף ימ"ש, שכל יהודי המדינה חייבים לשלם מס על כל נר שהם מדליקים, אם בשבתות ובימים טובים, ואם בשמחות נישואין וברית מילה. ובהיות שהממשלה לא רצתה להתעסק בעצמה בגביית המסים, היתה משכירה את זכות גביית המסים בכל עיר ועיר

(שמות ג, יז) ואומר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני והחתי והאמורי והפרזי והחוי והיבוסים אל ארץ זבת חלב ודבש, הרי שתכלית היציאה ממצרים היא הכניסה לארץ ישראל. ובהיות שאלו רשעי ישראל מאסו בארץ חמדה ולא רצו לצאת ממצרים ללכת אל ארץ ישראל ולכן מתו, תיקונם הוא שכאשר יחזרו ויבואו בגלגול יעלו אל ארץ ישראל.

בזה יובן פשר הדבר שאנו רואים שישנם רשעי ישראל המשתוקקים ומתאווים לעלות אל ארץ ישראל, כי המה גלגולי אותם רשעי ישראל שלא רצו לצאת ממצרים, והיא שגרמה להם טבע רע להרשיע לפני המקום, לפי שישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן (עיין שבת קמו, א), אבל אלו שמתו בשלשת ימי אפילה ולא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן. וזהו המכוון במה שאמרו חז"ל (נדרים כ, א) מי שאין לו בושת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני, לא אמרו 'בידוע שאינו מזרע ישראל' אלא 'בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני', הרמז שהוא מגלגול אלו הרשעים שמתו בשלשת ימי אפילה עוד קודם מעמד הר סיני, ובהיות שלא עמדו רגליהם על הר סיני לא פסקה זוהמתם ואין להם בושת פנים.

ולכן עתה בעקבתא דמשיחא כשרשעים הללו שמאסו בארץ חמדה ולא רצו לעלות לארץ ישראל שבים לעולם הזה בגלגול, המה משתוקקים לעלות לארץ ישראל, כי אף על גב דאינהו לא חזו מולייהו חזי (עיין מגילה ג, א), והם מרגישים בנפשותם

יחודים כדי לגרש ממנו את הדיבוק, מילא הדיבוק את פיו בשחוק ואמר: בזמני היו נערים בני שש שנים בקיאים ביחודים אלו שהנך סבור להתגבר עלי על ידיהם, וסיפר שהוא היה ראש הסנהדרין בימיו של זכריה הנביא, וכשהחל זכריה להינבא בבית המקדש עמד הוא ונער בו: הדיוט, וכי גם אתה נהיית נביא, והחל לרנמו באבנים, ועל ידי דבריו אלו של ראש הסנהדרין התנפלו העם על זכריה הנביא ורמזוהו באבן, ולאחר מותו נגזר עליו שישוב ויתגלגל שוב ושוב ובכל פעם ייהרג במיתה משונה, וזו היא לו הפעם המאה שהוא בעלמא הדין. העולם אינו הפקר, כדשנינו (אבות ג, טו) הכל נתון בערבון ומצודה פרוסה על כל החיים וכו', והגבאים מחזירים תדיר בכל יום ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו וכו'.

כך גם אלה רשעי ישראל שלא רצו לצאת ממצרים מתו בשלשת ימי אפילה, הם מתגלגלים ובאים לארץ ישראל ומזדככים מעט מעט, וכך הם מתגלגלים שוב ושוב עד שיתוקנו לגמרי, ותבוא הגאולה השלימה. ולטובתם מתו רשעים אלו בשלשת ימי אפילה, כי אילו היו נשארים במצרים בחיים חיותם, היו נטמעים ח"ו בין הגויים והיו נעשים גויים גמורים, ולכן נבחר להם מות מחיים למות בשלשת ימי אפילה, על דרך שאמרו חז"ל (בראשית רבה מ, ה) בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב, והנה טוב מאד (בראשית א, לא), והנה טוב מות וכו' עיי"ש, כדי שכך תהיה להם תקנה בדורות הבאים.

למוכס, שהעלה את המסים בסכום גדול לממשלה עבור כל העיר שתחת ידו, והוא היה גובה את המסים מאת יהודי העיר. הם היו מקבלים אחר פירעון המס כתב 'אישור' מן המוכס על פרעון המס ואז היו זכאים להדליק את הנרות, ואם נמצא שהדליקו נר מבלי לפרוע את המס, היתה הרשות ביד המוכס לגבות מן המדליק פי חמשים מן המעות שהיה חייב לתת ולקחת ממנו את כל אשר לו.

כספי המסים היו מיועדים כדי להעביר את בני ישראל על הדת רח"ל, ואותם המוכסים היו מסתובבים בחוצות העיר יחד עם משרתיהם הרשעים ומתהלכים מבית לבית בכל שבת ויום טוב ובכל שמחת נישואין לברוק אם לא הדליקו נרות מבלי לפרוע את המס. אותם המוכסים שהיו נקראים 'לעכט פאכטער'ס' היו רוצחים ורשעים ומוסרים העומדים על סף שמד מבלי שום ניצוץ של יראת ה', והצרו לישראל מאד מאד. ברשותם הרבו לאסוף כסף רב מן הממון שגולו מבני ישראל, עד שכאשר התבטלה הגזירה עלה סכום הכסף שנשאר ברשותם למעלה מחמשת מליון גילדען. וכפי הנראה פעל זקה"ק ז"ע לתיקון נשמתו של אותו המוכס שהתגלגל באותו יהודי, ולכן מעת שהחל לבוא אל זקה"ק פקדוהו צרות רבות לזככו ולהעביר עוונו.

רבותינו הצדיקים המכירים בשרשי הנשמות היו מתעסקים בתיקון נפשותיהם של ישראל, כפי המסופר שפעם הובא איש אחד שנכנס בו דיבוק לפני הרה"ק רבי שלום מבעלזא ז"ע, וכשהחל הרה"ק מבעלזא לייחד

ובהגדה של פסח, רשע מה הוא אומר,
 מה העבודה הזאת לכם, לכם
 ולא לו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל
 כפר בעיקר, ואף אתה הקדה את שיניו
 ואמור לו (שמות יג, ה) בעבור זה עשה ה' לי
 בצאתי ממצרים, לי ולא לו, אילו היה שם
 לא היה נגאל. ויש להבין מניין לנו לדעת
 לבטח שאילו היה שם לא היה נגאל.

אולם לדרכנו יבואר, כי הנה לכאורה
 יפלא, איך יתכן הדבר שיצא
 מחלצי אדם מישראל בן שירשיע כל כך
 עד שלא ידע כלום ממצוות הפסח, כמו
 שכתב בזית רענן (על ילקוט פרשת בא, רמז
 רח) בכיבור שאלת הרשע, עיי"ש, אלא
 בהכרח שאותו הבן הרשע השואל 'מה
 העבודה הזאת לכם', אף על גב דאיהו
 לא חזי מזליה חזי שאין לו שום שייכות
 ליציאת מצרים, לפי שהוא היה מאותם
 רשעי ישראל שמתו בשלשת ימי
 האפילה ולא יצאו ממצרים ולא עמדו
 רגליהם על הר סיני, והיא שהביאתו לירי
 כך שלא ירגיש שום שייכות ליציאת
 מצרים עד שישאל מה העבודה הזאת
 לכם, לכם ולא לא.

על כן כדי שאף זה הבן הרשע גם יבוא
 על תיקונו, אף אתה הקדה את
 שיניו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי
 בצאתי ממצרים, לי ולא לו, אילו היה
 שם באותו מצב כפי שהוא עתה לא היה
 נגאל, אלא היה מת עם רשעי ישראל
 בשלשת ימי האפילה, וכך יזכה לחזור
 ולבוא בגלגול עד שיבוא על תיקונו.

ובאמת העונש הגדול ביותר לנפש
 הוא האברון הנצחי מבלי
 אפשרות תיקון, כמו שכתב הרמב"ם
 (הלכות תשובה מ, א) ואם עזבתם את ה'

על פי דרכנו נראה לבאר אלה מקראי
 קודש (שמות יב, כה-כו) והיה כי תבואו
 אל הארץ אשר יתן ה' לכם כאשר דיבר
 ושמרתם את העבודה הזאת, והיה כי
 יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת
 לכם, ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר
 פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו
 את מצרים ואת בתינו הציל ויקוד העם
 וישתחוו. ופירש רש"י, ויקוד העם, על
 בשורת הגאולה וביאת הארץ ובשורת
 הבנים שיהיו להם. ולכאורה תמוה,
 שהרי לפי מה שדרשו חז"ל בהגדה של
 פסח, שאלת 'מה העבודה הזאת לכם'
 היא שאלת הבן הרשע, ומה בשורה
 טובה היא שיהיו להם בנים רשעים.

ובמכילתא (מסכתא דפסחא, פרשה יב),
 והיה כי יאמרו אליכם
 בניכם וכו', בשורה טובה נתבשרו ישראל
 באותה שעה שהן עתידים לראות בנים
 ובני בנים להם, שנאמר ויקוד העם
 וישתחוו וגו'. למה השתחוו משום
 שנאמר וחמושים עלו בני ישראל, אחד
 מחמשה, ויש אומרים אחד מחמשים,
 ויש אומרים אחד מחמש מאות עלו, רבי
 נהוראי אומר, העבודה ולא אחד מחמש
 מאות עלו, שנאמר רכבה כצמח השרה
 נתתיך וגו' (יחזקאל טו, ז), וכתב ובני ישראל
 פרו וישרצו (שמות א, ז) שהיתה אשה
 אחת יולדת ששה בנים בכרם אחד,
 ואתה אומר אחד מחמש מאות עלו,
 ואימתי מתו בשלשת ימי אפלה, שנאמר
 לא ראו איש את אחיו שהיו קוברין
 מיתיהן, והודו ושבתו שלא ראו אויבים
 ושמחו במפלתם, ע"כ. והוא פלאי מה
 ענין אלו הרשעים שמתו בשלשת ימי
 האפילה לבשורת הבנים שעליה השתחוו
 בני ישראל והודו להקב"ה.

ישמח משה זי"ע שהעיד על עצמו, שהוא עדיין זוכר את העת שהיה במצרים והוא זוכר אפילו את הנוגש שהיה ממונה עליו, עד שאילו היה רואה את הנוגש כיום בין אלף גוים היה מכירו, (וכבר הוכחתי מדבריו אלו שהיה גם במצרים מזקני העם ושטריו, שהרי הנוגש המצרי היה ממונה על שוטרי בני ישראל (עיין שמות ה, ו-ד), והם שוטרי בני ישראל הצדיקים לאחר מכן נתמנו להיות נשיאי ישראל (עיין במדבר יא, מז וברש"י שם) ולהמון העם לא היה עסק עם הנוגש), והוא זוכר אפילו את הבית שהיה דר בו במצרים איך היה נראה, עד שיוכל להגיד על כל קדירה וקדירה שהיו לו היכן היה מקומה בחדר האוכל שלו במצרים, עכ"ד.

הו"י אומר שהצדיקים יכולים לזכור את יציאת מצרים, ובשעת עריכת הסדר השי"ת בעזרם שיעלה לפניהם זכרון כל מעשה יציאת מצרים בפועל ממש. וזה דבר הכתוב (דברים מז, ג) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, שאם תעשה את כל התורה הזאת יביאך הדבר לידי כך שתזכור בפועל ממש את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך. ולזה הרבתה התורה הקדושה להזיז פועמים רבות על זכר יציאת מצרים, לפי שעל האדם להשיג מדריגה זו לזכור את יציאת מצרים בחוש.

בזה יובן ענין הדבר שיום השבת הוא זכר ליציאת מצרים (עיין רמב"ן דברים ה, מז; מור א"ח סימן רע"א), דהנה אמרו חז"ל (שבת ק"ח, ב) כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו, וכיון שביום השבת נמחלים

ושגיתם במאכל ובמשתה וזנות ודומה להם, מביא עליכם כל הקללות האלו ומסיר כל הברכות, עד שיכלו ימיכם בבהלה ופחד, ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצוות, כדי שתאבדו מחיי העולם הבא, ונמצא שאבדתם שני עולמות וכו' עיי"ש. כמו רשעי אומות העולם שהם אובדים ואין להם תקנה. אבל בבני ישראל הקב"ה מסבב סיבות וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח (שמואל ב, יד), ולכן רשעי ישראל חוזרים לעולם הזה ובאים בגלגול פעם אחר פעם, כדי שבכל פעם יוסיפו להזדכך עוד ועוד עד שיבואו על תיקונם. ולזה השי"ת ברוב רחמיו המית את רשעי ישראל בשלשת ימי אפילה, כמפורש בדברי המכילתא הנ"ל שאחד מחמשה או אחד מחמשים או אחד מחמש מאות עלו בני ישראל מארץ מצרים, כדי שרשעים הללו לא ישתקעו במצרים, אלא יחזרו ויתגללו בעולם עד שיבואו על תיקונם.

*

הן אמת שגם צדיקים באים בגלגול לעולם הזה כדי לתקן איזה פגם קטן שפגמו בו, על דרך אמרם ז"ל (בבא קמא ג, א; יבמות ק"א, ב) שהקב"ה מודקדק עם סביביו אפילו כחוש השערה שנאמר (תהלים ג, ג) וסביביו נשערה מאד. והיו צדיקים שהיו זוכרים את כל מעשיהם בגלגוליהם הקודמים, כפי שיראה המעיין פלאי פלאים בספר הגלגולים לרבי חיים ויטאל ובספר החיונות להרה"ק מקאמאראנא זי"ע שפירטו את כל גלגוליהם הקודמים. כן שמעתי מכ"ק אאמ"ר זי"ע מה שסיפר לו זקה"ק בעל ייטב לב זי"ע, ששמע מפי זקה"ק בעל

ישראל היו בעת בריאת העולם, והצדיק נזכר ביום השבת כמעשה הבריאה.

לְדַרְבְּנוּ יֵשׁ לְבָאֵר אֶת מָה שֶׁאָמְרוּ חוֹז"ל
(שבת קי"ג, ב, על פי גרסת הרא"ש בפסחים פרק י סימן טו, ועוד) כל האומר ויכולו בערב שבת כאילו מעיד על הקדוש ברוך הוא שברא עולמו בששה ימים ושבת ביום השביעי. ולכאורה איך יוכל האדם להעיד על דבר שלא ראה בעיניו. אלא שבהיות שהוא שומר שבת כהלכתו, ובשעה שהוא אומר ויכולו הוא שב בתשובה אל השי"ת, ושני מלאכי השרת המלווין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו וסר עונך וחמאתך תכופר (שבת ש"ט), מיד הוא נזכר ממעמד בריאת העולם בעת שעדיין היה דר בגן עדן, ובאפשרותו להעיד על בריאת העולם, ופותח ומעיד על מה שראו עיניו 'ויכולו השמים והארץ וכל צבאם'.

וְבוֹדָה יֵשׁ לְתֵת מַעַם נִכּוֹן לְמָה שֶׁפּוֹתְחִים
לומר 'יום הששי ויכולו השמים'
(עיין שו"ע או"ח סימן רע"א, י בהג"ה), ואין מתחילים מתחילת הפסוק 'ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי' (בראשית א, לא), לפי שאילו היה מתחיל מתחילת הפסוק היה נראה כאילו הוא קורא פסוק בתורה, על כן התקינו להתחיל מאמצע הפסוק, להורות שאינו כקורא בתורה אלא כמעיד ואומר דברים מתוך זכרונו.

*

עַל כֹּל פְּנִימַי, אִם כֵּאמֹר גַּם צְדִיקִים
באים בגלגול לעולם הזה כדי לתקן איזה פגם קטן שפגמו בו כיון שהקב"ה מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה, הרי שעל אחת כמה וכמה שרשעים

כל עוונותיו של אדם הוא משיג מדריגה זו להיזכר כמעמד יציאת מצרים, נמצא שהשבת היא זכר ליציאת מצרים ממש, שהיא מביאה את האדם לידי זכירת יציאת מצרים. ויש לפרש בזה את דבר הכתוב (תהלים קיא, ד) זכר עשה לנפלאותיו, היינו שהשי"ת מזכה את עמו ישראל במדריגה שיהיו זוכרים את נפלאותיו שעשה עמהם בימים הקדמונים, ויהיה בכח האדם בדורות הללו להיזכר מנם פורים ומנם חנוכה ומכל ניסיו ונפלאותיו יתברך.

וּלְמַעַלָּה מִמְדְּרִיגָה זו יִשְׁנֵם צְדִיקִים
שביום השבת המה נזכרים גם בבריאת העולם, כי הנה איתא במדרש (בראשית רבה ה, ז) בנפשותן של צדיקים נמלך, הרא הוא דכתיב (עין דברי הימים א, ד, כג) המה היוצרים ויושבי נמעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שם וכו' עיי"ש, הרי שנשמות הצדיקים קדמו לעולם. מלבד שהרי כל הנשמות היו כלולות בנשמת אדם הראשון כנודע (עין מדרש תנחומא, פרשת פקודי ג), וכפי המסופר שפעם שאל הרה"ק הרבי ר' זושא זי"ע את אחיו רבה"ק הרבי רבי אלימלך זי"ע, הרי שנינו היינו כלולים בנשמת אדם הראשון, ואיך הנחנו את אדם הראשון להמרות את פי ה' ולאכול מעץ הדעת. השיב לו הרבי רבי אלימלך: אילו היה אדם הראשון נמנע מלאכול מעץ הדעת היה סבור לחשוב שיש ממש בדברי הנחש (בראשית ג, ה) כי יודע אלקים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים, והיה מעלה על דעתו שהיה יכול להיות ח"ו כאלקים, על כן אדרבה הנחנהו לאכול, כדי שידע שאדם הוא ולא אלקים, עכ"ק. נמצא שכל נשמות

ישראל על כך שסופם של רשעים אלו לבוא על תיקונם בדורות הבאים, והא ראייה שהרי לא ראו אויבים ושמחו במפלתם, ואילו היו ח"ו אובדים לגמרי מבלי תיקון לא היה איכפת כביכול לפניו ית"ש שיראו האויבים מפלתם, וממה שכיסה הקב"ה עליהם שלא ישמחו בהם אויביהם בידוע שהם עתידים לבוא על תיקונם, ועל כך שמחו בני ישראל והודו להשי"ת.

* * *

לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים ולכל בני ישראל היה אור במושבותם.

בתרגום יונתן כתב, לא חמון גבר ית אחיו ולא קמון אנש מאתריה תלתא יומין, ולכל בני ישראל הוה נהורא למקבור רשיעיא די ביניהון דמיתן וזכאיא למעסוק במצותא במותבניהון [לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש ממקומו שלשת ימים, ולכל בני ישראל היה אור לקבור רשעים אשר ביניהם שמתו וצדיקים לעסוק במצוות במושבותיהם]. והמפרש שם בפירוש יונתן ביאר, שצורך האור לפי שכמה מצוות תלוין באור כמו ציצית ותפילין וקריאת שמע של שחרית, עיי"ש.

ונראה לומר, דהנה רבינו בחיי (בפרשתו י, כא) כתב, וימש חושך וכו', 'וימש' מלשון (שמות יג, כב) 'לא ימש' ענין הסרה (עין ברש"י), כלומר אחר שיוסר חושך הלילה, ומכאן שמכת החושך התחיל באור הבוקר אחר שעבר הלילה, שאילו התחיל מן הלילה היו המצריים חושבים שהיה הלילה ארוך שיעור

מתגלגלים בהרבה גלגולים למען יבואו על תיקונם, וכפי שעולה מדברינו לעיל היתה מיתת הרשעים בשלשת ימי האפילה לטובתם כדי שלא ישתקעו בטומאת מצרים, אלא יחזרו ויבואו בגלגול עד שיבואו על תיקונם. על כן אמר הכתוב, והיה כי יאמרו אליכם בניכם, הוא הבן הרשע, מה העבודה הזאת לכם, מפני שאין לו חלק ונחלה ביציאת מצרים לפי שהוא מאותם הרשעים שמתו בשלשת ימי האפילה, אף על פי כן תשיבו לו ואמרתם זכא פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל. וכיון שנתבשרו בני ישראל שגם אלו הרשעים שמתו עתה בשלשת ימי האפילה יבואו על תיקונם במשך הדורות, אז ויקוד העם וישתחוו, בראותם כי הקב"ה חושב מחשבות לבלתי ידה ממנו נדח.

ובזה יש לבאר על נכון את דברי המכילתא, והיה כי יאמרו אליכם בניכם וכו', בשורה טובה נתבשרו ישראל באותה שעה שהן עתידים לראות בנים ובני בנים להם, שנאמר ויקוד העם וישתחוו וגו', ומקשה, למה השתחוו, הרי בבשורה זו התבשרו על לידת הבן הרשע, ועל כך השיב, משום שנאמר וחמושים עלו בני ישראל, אחד מחמשה, ויש אומרים אחד מחמשים, ויש אומרים אחד מחמש מאות עלו וכו', ואימתי מתו בשלשת ימי אפלה שנאמר לא ראו איש את אחיו שהיו קוברין מיתיהן, ונשמותיהם עתידות לבוא בגלגול באותם בנים רשעים במשך הדורות עד שיבואו על תיקונם, ולכן הודו ושכחו בני

למעלה מן הטבע, עד שאמרו חז"ל שם שהיה אור הזה מאיר לאיש ישראל מה שבחביות ובתיבות ובמטמוניות וכו', וזה היה לצורך, כי בזה וינצלו את מצרים, כשהיה המצרי אומר אין בידי דבר זה אומר לו יש ובמקום פלוני הוא וכו'.

ואכן זה היה נצרך במקום ישיבת המצרים, כדי שיראו ישראל באותו האור הנפלא כל מה שבמטמוניות, אבל בארץ גושן במקום ישיבת ישראל לא היו צריכין לאותו אור, והשתמשו באור החמה כמאז, ולזה אמר הכתוב 'וימש חושך ויהי חושך אפילה' כלומר חושך שיש בו ממש וכפול ומכופל עד שלא קמו איש מתחתיו שהיושב אינו יכול לעמוד וכו'. אבל ולכל בני ישראל היה אור במושבותם, פירוש במושבותם של המצרים במקום שלא קמו איש מתחתיו שם לכל ישראל היה אור, פירוש שנתהוה להם אור חדש, אור כפול ומכופל לעומת החושך של המצרים, שהיה מכופל כמה פעמים כן האור הזה האיר למאוד להאיר למטמוניות וכו', ע"כ עיי"ש.

ובתמשך הדברים שם בבאר מים חיים כתב חז"ל, ולכאורה מפני מה דוקא באותו העת שהיה החושך הכפול למצרים האיר אור הגדול הזה לישראל ולמה לא האיר האור הזה לישראל בהיות האורה למצרים שיהיו רואים בתיבות ובמטמוניות. ואמנם להבין איך על ידי האור יראו מה שבתיבה והלא הוא מסך מבחינת האור. אך כי אמרו חז"ל (חגיגה יב, א; בראשית רבה יב, ו) בפסוק (איוב לה, טו) וימנע מרשעים אורם וגו', אור שברא הקב"ה ביום ראשון היה אדם

שלשה ימים, ולא היה בזה פרסום האות, וכדי שיתפרסם אצל הכל לא חלה המכה עד שיוסר חושך הלילה, ונתבאר לכל שהוא יום ואז בא החושך, ומזה תרגם אונקלוס, בתר דיעדי קבל ליליא וכו' עיי"ש.

והוסיף על זה בש"ך על התורה (בפרשת י, כא) חז"ל, ועל זה הדרך צריכים אנו לומר, ולכל בני ישראל היה אור, שהתחיל להם האור בלילה כדי שיוכר האות, שאם היה מתחיל ביום לא היה פרסום הנס כל כך, כי היו אומרים שהוא יום ארוך, אלא שהתחיל מהלילה, אחר שבא הלילה וידעו הכל שהוא לילה בא להם האור, וכן ולכל בני ישראל היה, סופי תיבות לילה, ואמר היה אור לא אור של יום אלא אור של עולם הבא, במושבתם קרי במושב תם, שהוא עולם שכולו שבת שהוא מוזמן להם לישראל וכו', עיי"ש עוד בארוכה.

גם לרבות כתב בספה"ק באר מים חיים חז"ל, מילת 'במושבותם' לכאורה אין לו פירוש, כי לפי פשוטו יורה על מקום מושבותם והוא ארץ גושן לבד, והאמת לא כן הוא כי כבר אמרו חז"ל (שמות רבה יד, ג) שבכל מקום שהיה יהודי נכנס היה אור נכנס ומאיר לו וכו'. והענין כי נודע מה שדרשו חז"ל שם במילת וימש חושך, כי החושך היה בו ממש עד שהיושב לא היה יכול לעמוד והרובץ אינו יכול לזקוף, ועל זה נאמר ולא קמו איש מתחתיו. נמצא שהחושך היה גם וכפול כדבר גוש לעכב הישיבה והרביצה, ומכל מקום פלאי פלאים נעשו לישראל שלא די שלא היה להם זה החושך וראו אור, אלא אף האור היה בו הארה נפלאה ביותר ויותר

דברי יציב או"ח סימן קח), ולפי זה ראוי להסתפק גם באלו שלשת הימים אם המצוות הנוהגות ביום נהגו בהן גם בלילה.

אמנם באמת נראה, שבין החושך שהחשיך כל אותם הימים למצרים ובין האור שהאיר כל אותם הימים לישראל, לא פעלו שינוי במידת יום ולילה, דהנה לגבי החושך שבא על מצרים בוודאי אין המכוון שהשמש לא זרחה בימים ההם, דאם כן היה צריך להיות חושך בכל העולם כולו, אלא בהכרח לפרש כדברי האבן עזרא (י, כב) בביאור מכת חושך, שהוא כדוגמת הנמצא בים אוקיינוס שלפעמים יבוא חושך עב שלא יוכל אדם להפריש בין יום ובין לילה, ויעמוד זה לפעמים חמשה ימים, עיי"ש, (והדבר פלאי איך התקיימו המצריים בתוך ערפל עב כל כך ואיך היה בכוחם לנשום בו אויר), וכן משמע מפשטות לשון הכתוב (י, כא-כב) ויהי חושך על ארץ מצרים וגו' ויהי חושך אפלה בכל ארץ מצרים, דהיינו שהחשיך תחום הארץ מעל גביו ולא עד השמים, כך שכל העולם כולו היה כמנהגו נהגה. כן היום שהאיר לישראל לא היה אור יומם, אלא שהאיר להם מאור הגנוז כנ"ל, נמצא שהשמש והירח וכל גרמי השמים התהלכו כסדרן, אלא שלמצרים החשיך ענן וערפל ולישראל האיר האור הגנוז, ולכן נהגו דיני יום ולילה כסדרם דבר יום ביזמו ודבר לילה בלילה.

ואחר שבאנו לידי סברא זו, יש לשדות נרנא בכמה פלפולים שהארכנו בהם אודות ליל פסח שיצאו בו ישראל ממצרים שהיה מאיר להם כיום (עיי' זוה"ק

צופה בו מסוף העולם ועד סופו כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול וכו' עמד וגזו לצדיקים לעתיד לבוא וכו'. וכן הוא בזהר הקדוש (פרשת אמור, ח"ג דף פה, א) וזה לשונו, ההוא נהורא הוה קאים ונהיר מרישא דעלמא לסייפי דעלמא, כד אסתכל קודשא בריך הוא לאינון חייבין דומינין לקיימא בעלמא גניו ליה לההוא נהורא, הדא הוא דכתיב (איוב לה, טו) וימנע מרשעים אורם וכו'. ועל כן במצרים כל עוד שהיה מאיר ובא לכל העולם לא היה יכול להופיע האור הזה שלא ישתמשו בו הרשעים, ואך כאשר היה החושך הכפול למצרים ולא ראו אור ומנע מרשעים אורם ולא נשאר כי אם לישראל הצדיקים, האיר עליהם הקב"ה באור הזה אור שבעת הימים והיו צופין ומביטין בו מסוף העולם ועד סופו, וממילא ראו מה שבתוכות ומטמוניות. ולזה אמר הכתוב ויהי חושך אפילה וגו' לא ראו איש את אחיו וגו', וכאשר נמנע מרשעים אורם אז ולכל בני ישראל היה אור כמושבותם, פירוש אור שהיה כבר מוכן מששת ימי בראשית לצדיקים לעתיד לבוא כאשר לא יהיו רשעים בעולם, היה כמושבותם. ע"כ עיי"ש.

*

לפי אלה הדברים שבאותם ימים שהיה חושך למצרים היה לבני ישראל אור כמושבותם גם בלילה והיה הלילה מאיר להם כיום מכת האור הגנוז שהאיר להם, לכאורה יש להתבונן ולעיין בדבר, כפי שכבר הארכנו כמה פעמים בפלפול, אם שעות של יום שמתווספות ומאירות על ידי גם נחשבות לשעות אור היום לכל דיני התורה, או שדינם כלילה (ועיי' שו"ת

אותו פרט לכסות לילה (מנחות מג, א), אפשר דכל שיש חושך במציאות דינו כלילה, אף שמצד השמש והירח דינו כיום. אלא דלפי זה גם כלילה אף שהיו עליו כל דיני לילה, כיון שבמציאות האיר להם אור הגנוז, אם כן לעניין ציציית שהוא תלוי בראייה, היה גם הלילה דינו כיום.

העולה מדברינו, שאף שכל אלו הימים היה הלילה מאיר לישראל כיום, היה דינו כלילה, ולא התחייבו ישראל במצוות הנהוגות ביום עד שעלה עמוד השחר. אכן לפי זה יפלא מניין נודע להם לישראל מתי הגיע זמן קריאת שמע ותפילה, והתייחס בארץ גושן אשר שם האיר היום כדרכו, שפיר היה ניכר להם בין יום לבין לילה, אבל בארץ מצרים שהיתה מדינה גדולה, ובהיות שבני ישראל ניצלו את מצרים והניחוה כמצולה שאין בה דגים, בוודאי ישבו יומם ולילה בכל ערי מצרים כדי להספיק לראות את הכל בכח האור הגנוז שהאיר להם שם יומם ולילה, מניין נודע להם מתי הגיע זמן קריאת שמע ותפילה.

אלא צריך לומר שנעשה להם גם באותו האור הגנוז, ובכל בוקר קודם שהיה היום צריך להאיר החשיך להם מעט, ומיד חזר והאיר להם, על דרך שכתב בש"ך על התורה לדרכו כנ"ל, וכך ידעו בני ישראל שהגיע זמן קריאת שמע ותפילה. וזהו כוונת הכתוב, ולכל בני ישראל היה אור, שלבני ישראל האיר אור חדש בכל בוקר כדי להודיע שהגיע זמן קריאת שמע ותפילה, במושבותם של מצרים ששם האיר להם אור הגנוז ולא החשיך להם כלילה. והבן.

פרשת בא, ח"ב דף לה, א), אם היה דינו כיום לגבי דיני התורה. אבל לפי דרכנו גם אם אותו הלילה האיר להם כיום, לא היה האור מכח זריחת השמש, אלא מכח האור הגנוז, והרי אמרה תורה (בראשית א, יד) ויאמר אלקים יהי מאורות ברקיע שמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים, הרי שהשמש והירח המה הקובעים מידת יום ומידת לילה, ואין מועיל לגבי דיני יום מה שהיה מאיר להם מאור הגנוז.

ומעתה יש לעיין בדברי יונתן בן עוזיאל ובדברי המפרש הנ"ל שהיה האור נצרך לבני ישראל כדי לקיים את המצוות התלויות באור, ולכאורה לא מיבעיא אם נאמר שלגבי דיני התורה אין סומכין על הנס אלא שעות היום נחשבות ליום ושעות הלילה נחשבות ללילה, הרי גם אילו לא היה לבני ישראל אור במושבותם היו חייבים בכל המצוות הנהוגות ביום, שהלילה שהתארך על ידי גם אין דינו כלילה. אלא אפילו אם נאמר שלילה שנתארך על ידי גם יש עליו כל דיני לילה, הני מילי כשהחשיך לכל העולם כולו, אבל במצרים שהשמש והירח וכל כוכבי השמים הלכו כסדרן, אלא שהאפיל הקב"ה למצרים בענן וערפל, הדבר ברור שגם בעת החושך היה על היום כל דיני יום, ולמה היה צריך שיהיה לכל בני ישראל אור במושבותם כדי לקיים את המצוות התלויות ביום.

ויש ליישב, דאף שלגבי כל מצוות התורה היה דינו כיום, מכל מקום לגבי מצות ציציית שתלאה הכתוב בראייה דכתיב (במדבר טו, לט) וראיתם

דברי תורה

מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל

ה' אלקיך ללכת בדרכיו ולשמור מצותיו וחקותיו ומשפטיו וגו', העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה וגו'. דלולא שהיה לאדם את כח הבחירה והיה נמשך רק לצד הטוב ולקדושה ולהיות דבוק בה, אזי צדיק מה פעל ומה רבותא יש בעבודתו, וגם לא יהא מקום לבוא בטרוניא אל החוטאים כאשר אין להם הכח לבחור בטוב. וכל השכר והעונש הוא רק משום שיש לנו היכולת להבחין בין טוב לרע ולבחור ביניהם.

בענין זה כתב זקה"ק מצאנו זי"ע בדברי חיים (פרשתן, ד"ה בפסוק ויאמר) לבאר הכתובים בריש פרשתן ולתרוץ קושיית המפרשים (עיין רמב"ם, הלכות תשובה, ג; רמב"ן, פרשת וארא, ז; ג) דכיון שהקב"ה הכביד לב פרעה ולב עבדיו, למה הגיע להם עונש על מעשיהם.

וביאר דאכן הבורא כל עולמים ברא את העולם באופן שיהא לכל אחד בחירה חופשית, שאם ירצה אדם יהא בוחר בטוב ויקבל על עצמו עול מלכות שמים בשלימות, ואם ח"ו לא

בתורה"ק (שמות י, א-ב) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותותי אלה בקרבו, ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתתי כם וידעתם כי אני ה'.

במפרשי התורה דקדקו בלשון בא אל פרעה, דהיה לו לומר לך אל פרעה.

ובוזהר הקדוש בריש פרשתן (ח"ב, דף לב, ב), רבי יהודה פתח ואמר, אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון (תהלים פמ, טז). ויש לבאר השייכות.

כח הבחירה לכל אדם מישראל לטוב ולרע

נקדים בענין כח הבחירה שנתן הקב"ה לכל אדם, הן לטוב והן לרע, שבידו לבחור לעצמו הדרך אשר ילך בה והמעשה אשר יעשה, וכן כתיב (דברים ל, טו-יט) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע, אשר אנכי מצוך היום לאהבה את

יטול מהם את כח הבחירה לרע ויהפוך לבכם לטוב. שכן הדברים קל וחומר, ומה לטובה לקח הקב"ה מפרעה את הבחירה והכביד את לבו שלא יוכל לבחור בטוב, כל שכן וקל וחומר במדה טובה, שיטול מאתנו את כח הבחירה לרע ויכוף אותנו לטוב לתשובה שלימה.

זהו שאמר הכתוב, כי אני הכבדתי את לבו וגו', והיינו שגלח מפרעה כח הבחירה, והענין בזה ולמען תספר באוני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים, כדי שילמדו מזה לדורות עולם שלצד הטוב ובכדי שיתקיים וידעתם כי אני ה', היינו לעורר את ישראל לתשובה ולקרבת אלקים, בוודאי ילכו בדרך זו של ביטול כח הבחירה מבני ישראל. עכתוד"ק בתוספת ביאור.

בזה מבואר דברי הזוהר הקדוש, שהסמך הכתוב אשרי העם יודעי תרועה, מלשון תרועם בשבט ברזל (תהלים ב, ט), רצ"ל אשרי העם שיודעים מדוע הכה ה' את פרעה והכביד את לבו ונטל ממנו הבחירה, כי מזה יתעורר חיזוק גדול לישראל שבוודאי יכול הקב"ה ליטול מהם את כח הבחירה לרע ויקויים בהם ה' באור פניך יהלכו, שיוכו לילך בדרכי ה' על ידי שיכוף את יצרם הרע להשתעבד לו.

להשיג חכמת התורה מתוך ידיעה שהכל מאת ה'

עוד יבואר, בהקדם יסוד גדול בעבודת ה' שכתב בספה"ק מאור ושמש (פרשתן, ד"ה א"י בא אל), שעמד לכאר ענין

ירצה בזה אלא לילך בדרך שאינה טובה, גם זה באפשרותו. והבחירה נתונה לאדם בכל זמן ובכל מצב, ואפילו אם כבר תעה ונפל ברשת היצר וירד עשרה מעלות אחורנית, עדיין הבחירה בידו כל עוד נשמתו בקרבו לבחור בדרך הטוב, וכן לאידך גיסא, באדם שהוא עובד ה', יש לו ברירה עדיין להיות להיפוך מזה ח"ו, דכל זמן שנמצאים בזה העולם נתונה בחירה חופשית לאדם הן לטוב והן למוטב.

הנהגה למעלה מהטבע ליטול את כח הבחירה

אמנם הנהגה זו היא רק לפי סדר טבע העולם הרגיל, אבל לפעמים לטובת בני ישראל משנה הקב"ה את הטבע ומנהיגם באופן שלמעלה מדרך הטבע, וכך היה במצרים, שלטובת בני ישראל למען יראו את האותות ומופתים בפרעה ובכל עבדיו, נשתנה הטבע בזה שניטל כח הבחירה מפרעה הרשע והוכבד לבו עד שהיה מוכרח לשעבד את ישראל, ועל ידי ריבוי המכות באו בני ישראל למדרגת וידעתם כי אני ה'.

ומזה יוצא חיזוק עצום לבני ישראל, דכאשר יראה הקב"ה שנפלו לדיוטא התחתונה ח"ו, וכלפי שמיא גליא שאין עוד בכוחם להתרומם ולהתעלות מן השפלות, אזי יתעורר עליהם מדת הרחמים להושיעם באופן שלמעלה מדרך הטבע, לקרבם אל השי"ת בכחינת לכוף את היצר הרע להשתעבד לו ולעוררם לתשובה שלימה בעל כורחם, על ידי שהקב"ה

גנותו של המחטיב עצמו לישות ובבחינת 'אני'

וממשיך שם: ושמעתי מהרב המגיד הקדוש רבינו יחיאל מיכל מגיד מישרים דק"ק ולאטשוב, פירוש הפסוק (דברים ה, ה) אנכי עומד בין ה' וביניכם, שאם האדם מחזיק עצמו לאיזה בר מעלה, עושה בזה מסך המבדיל. וזהו 'אנכי', פירוש על ידי שמתגאה לומר אנכי בר מעלות ומדות טובות, הוא הוא העומד בין ה' וביניכם, שבזה הוא מעמיד מסך המבדיל. רק שצריך האדם לידע שהוא כאפס ואין, רק שהקב"ה הנותן בו חיות לעשות דבר גדול או קטן, והוא מהוה כל החיות. לכן אין ראוי לשום בריה לומר 'אנכי', כי אם לו יתברך נאה לומר 'אנכי' מפני שהוא מהוה כל החיות, אבל האדם אם אומר 'אנכי' או 'אני', היינו שמחזיק עצמו לשום בן מעלה ומתגל בזה ומתגבר והולך במדה זו, הוא נפרד מה' יתברך עד שיוכל לבוא על ידי זה שיהיה כופר בעיקר חלילה, עכ"ל"ק.

בזה מכאר גנותו של פרעה שהיה אומר על עצמו אני פרעה (בראשית מא, מה), והיינו שהיה מתגאה לומר 'אני' בהיותו יושב על כסא מלכותו ומושל על ארץ מצרים, ולכן אמר הקב"ה למשה, כי אני - הכבדתי את לבו, דמה שאמר תיבת אני ומורה על גאוותו, זה גרם להכבדת לבו ושיקבל המכות עד שיהא מוכרח להודות שהוא אין ואפס. ומסיים שם: וגמר אומר ולמען תספר באזני בנך וגו', פירוש שתספר להם שהאותות ששמתי במצרים היה בשביל גאות פרעה, שעל ידי זה נלקח בעשר מכות

המצוה של זכירת יציאת מצרים בכל יום, דאף שעצם זכירת הנס הוא מצוה גדולה אבל להבין תכלית המכוון בזה, וכתב וז"ל"ק: המכוון בזה נראה, שהקב"ה ברא כל העולמות, והיה עיקר רצונו יתברך כדי שידעו כולם שהוא יתברך מהוה כל החיות והוא שופע חיות בכולם, ואם חלילה יסתלק חיותו מהם אף רגע אחד, יהיו אפס ותהו. וזהו ומלכותו בכל משלה (תהלים קג, יט). וזהו עיקר עבדות ה', שישגיג אדם שכל הדברים וכל הברואים וכל החיות אינם קיימים אלא בחיותו יתברך, ואי אפשר לעשות שום תנועה קלה בלתי רצונו יתברך שמו. ואפילו התורה והמצוות שאדם עושה, אין להחזיק טובה לעצמו כלל, כי האדם אינו עושה שום דבר, רק ה' יתברך בעצמו. כמו ששמעתי מצדיקים פירוש על פסוק (שם קמו, א) כי טוב זמרה אלקיני, שה' יתברך מזמר בעצמו, לפי שכל הדברים שאדם עושה הכל הוא מאתו יתברך.

ואם האדם משיג זאת, בודאי הוא נכנע מלפניו יתברך, מחמת שיודע בעצמו שהוא כאפס ואין, ועל ידי זה יוכל להשיג חכמת התורה ונעשה דבוק בו יתברך שמו. מה שאין כן אם מתגאה חלילה לומר אני חכם, או שמחזיק עצמו באיזה מעלה ומדה, הוא נפרד חלילה מהקב"ה. ואין צריך לומר אם הוא מתגאה חוץ מעבדות ה', בודאי אוי לו ואוי לנפשו, אלא אפילו אם מתגאה בעבדות ה' חלילה, שמחזיק עצמו לעובד ה', נפרד מהקב"ה ועושה בזה מסך מבדיל בינו לאביו שבשמים, כמו שאמרו ז"ל (ערכין טו, ב) אין אני והוא יכולים לדור כאחת.

אל לכו שכל הצלחתו והבנתו בתורה הוא סייעתא דשמיא מאת ה'.

רק הקב"ה יכול לומר על עצמו 'אני'

בעין דבריו הקדושים של המאור ושמשו, בנגותו של אדם שמחשיב עצמו לישות וקורא על עצמו 'אני', שזאת היתה קליפת פרעה, איתא גם בספח"ק רביד הוהב (פרשת, ד"ה בא אל פרעה הב') לכאר הענין שנענש פרעה אף שהקב"ה הכביד לכו, וזל"ק: דהנה כתיב (דברים לב, ט) ראו עתה כי אני אני הוא, ולהבין הכפל לשון נראה לי, דהנה עיקר העבודה בעבודת השי"ת, שידע כי הוא הנותן כח לעשות חיל, ולא בארציות וגשמיות לכד צריך לידע זאת, אלא אף בעבודת השי"ת צריך לידע שהוא הנותן כח לעשות חיל, והיינו כפירוש האלשיך הק' בפרשת יתרו (שמות יח, כו) ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל, כי ידוע שמכל מצוה שעושה, בורא ממנה מלאך הקדוש (אבות ד, יא; ועיין קב הישר, פרק יד; דבש לפי מערכת ג, אות יג), והצדיקים הם הנקראים אנשי חיל, היינו שיש להם חיל ממלאכי מעלה. ועל פי זה פירשתי הפסוק, כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, היינו לקיים מצות ומעשים טובים שנעשים מהם מלאכים הנקראים חיילי מעלה.

וזהו **ראו עתה, עתה** הוא התשובה (בראשית רבה כא, ו), והיינו כשאדם עושה תשובה רואה כי אני של בשר ודם - אני הוא, רצ"ל הוא אני של הקב"ה, על דרך דאיתא במדרש מקץ (ויקרא רבה כד, ט) מ'אני' של פרעה אתה למד 'אני'

כדי שילמדו מזה מדת ההכנעה, ונזכרנו בכל יום יציאת מצרים ישימו אל לבם שמה שנלקו המצרים היה מחמת גאותם ויוסיפו על ידי זה מדת ההכנעה, ואז יודעתם כי אני - ה', פירוש שתדעו מזה שאין לשום בריה לומר 'אני' כי אם להבורא יתברך לו נאה לומר אני ה'. עכל"ק ועיי"ש עוד (וכן במאור ושמש, רמזי פסת, ד"ה מצה זו).

המתגאה מתרחק מן הקדושה

ענין זה הוא יסוד גדול ביהדות בכלל ובתורת החסידות בפרט, ששורש כל העבירות הוא מדת הגאווה המגונה עד מאד ושהיא אם כל חמאת, וכאמור שהקב"ה אומר אין אני והוא יכולים לדור בעולם ונמצא שגורם בזה לעצמו התרחקות מהשכינה הקדושה, כי תועבת ה' כל גבה לב (משלי טו, ה).

ורואים בחוש שאפילו ילדים רכים בשנים יש בהם מדה זו של התפארות ויוהרא (עין יושר דברי אמת, אות ב), ואם אין האדם משתדל בכל כוחו לעקור את הגאווה מקרבו מתוך ידיעה שאין שום דבר תלוי בו אלא במה שהשי"ת עוזר לו, הרי היא מתגברת אצלו יותר ויותר, עד שמדמה שכל מה שהוא עושה ומצליח, הן ברוחניות והן בגשמיות, הוא על ידי כוחו ועוצם ידו ועל ידי כשרונותיו, ואומר לעצמו מי ידמה לי ומי ישוה לי, ואינו יודע שעל ידי זה הוא מרחיק עצמו מן הקדושה. ולכן רואים לפעמים מי שעוסק בתורה ואף עושה חיל בלימודו, אבל לאחר זמן הוא שוכח ומאבד הכל, וזאת כיון שאינו שם

דרכיו משכיל וה' עמו וגו', אפשר חטא בא לידו ושכינה עמו. כי כאמור כל המתגאה אין הקב"ה יכול להיות עמו, וככל שמומאת הגאווה מתגברת אצל האדם כך הוא מתרחק מהשכינה ולכן אינו יכול לזכות לתורה, וכמאמרם ז"ל (פסחים סו, ב) כל המתייהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו.

ברם דוד המלך היה מצויין במדת הענוה כמו שאמר על עצמו (תהלים כב, ז) ואנכי תולעת ולא איש, וכן כתיב (שמואל א יז, יד) ודוד הוא הקטן וגו'. ולכן זכה אשר וה' עמו, שהשכינה היתה תמיד עמו ולא נתרחקה כלל, ועל כן בהכרח שלא חטא, כי כאמור הגאווה היא שורש החטאים, ומי שהוא מצויין במדת הענוה אינו בא לידי חטא.

ביתר שאת יבואר ענין וה' עמו, כי ידוע ששם הוי"ה מורה על ענוה

כדאיתא בקדמונים (כלי יקר, בראשית מא, א ד"ה והקרוב אלי; מגלה עמוקות, פרשת ואתחנן, אופן קעט; רגל ישראל, מערכת ע, אות ע) שחשבון הגימטריא של אותיות שם הוי"ה עם המילוי שלהם, עולות למספר המועט ביותר מבין כל אותיות הא"ב, כי בכל מקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו עיי"ש. וכן כתיב (דברים יח, יג) תמים תהיה עם הוי"ה אלקיך, מדרגת תמים מורה על ענוה כמו שכתב רש"י (עבודה זרה ג, א) תמים בדרכיו - ענו ושפל רוח, וכן שנינו (מגילה כט, א), האי מאן דיהיר בעל מום, שהמתגאה נקרא בעל מום ואינו במדרגת תמים. וכיון שדוד המלך היה מושלם במדת הענוה לכן זכה למדרגת והוי"ה עמו.

של הקב"ה. ונוכל גם כן לומר על דרך זה, עבור שאמר פרעה ליוסף (בראשית מא, מה) אני פרעה, הראה לו הקב"ה שאין אני שלו, רק אני הוא של הקב"ה. וידוע דפרעה נקרא היצר הרע (עיין ליקוטי תורה להאר"ל, פרשת וישב, ד"ה ויהי אחר הדברים), על כן הפירוש כך, מ'אני' של פרעה היינו היצר הרע שאמר אני, רצ"ל כחי ועוצם ידי וגו', אתה למד 'אני' של הקב"ה, שמראה לו שאין בו שום כח, אלא אני הוא שלו.

ולפי זה יוצדק לומר, כי אני הכבדתי את לבו, ורצ"ל אני, מה שאמר אני פרעה, הכבדתי את לבו, מזה בא לו הכבדת הלב, כי הראיתי לו שאין אני שלו אלא של הקב"ה כביכול. ולא תקשה עוד קושית המפרשים [למה נענש פרשה] כו', דהא הוא בעצמו היה הגורם להכבדת הלב עבור תיבת אני, שאמר אני פרעה. עכ"ל"ק.

דוד המלך בענוותנותו זכה שהיה ה' עמו

נמצינו למדים מדבריהם הקדושים שלא יתכן להצליח לא ברוחניות ולא בגשמיות, אלא כשהאדם מכניע עצמו מתוך ידיעה שאינו זוכה לכלום על ידי כוחות עצמו ושאין שום דבר תלוי בכשרונות שלו, אלא בסייעתא דשמיא מאת ה' שמאיר עיניו ולבו להבין ולהשכיל בדברי התורה ולהצליח בכל מעשיו.

על פי האמור יבואר הנמרא (שבת נג, א), כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה שנאמר (שמואל א יח, ד) ויהי דוד לכל

ברוכים וז"ל, דמי שהוא עניו אין היצר הרע שולט בו, ולכן במזמור קל"א דייקא העולה כמנין סמא"ל, כתב דוד המלך את הפסוק ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני, כי בכח הענוה מבטלים את כוחו של הס"מ. ומוסיף החיד"א, שגם תיבת 'ענוה' עולה קל"א כמנין שמו של הס"מ, ולהורות שאין להם שליטה וכח על מי שמתנהג בענוה. ולהג"ל יש לומר כי על ידי שהוא עניו באמת ויודע שהוא נתון בכלליות תחת יד ה' שמנהיגו על כל צעד ושעל, לכן אין להם שליטה עליו.

המתנהג בענוה זוכה להתעלות ולדביקות בה'

בוה יבואר הכתוב, ויאמר ה' אל משה שהיה בתכלית השפלות ועניו מכל האדם אשר על פני האדמה, **כא אל** פרעה שהוא היצר הרע כנ"ל, **כי אני -** הכבדתי את לבו, וכאמור שסיבת הכבדת לבו היתה מחמת גאותו ושהיה קורא על עצמו 'אני פרעה'. והיה בזה לימוד לבני ישראל לדורות עולם, שרק על ידי הכנעה וענוה יכולים להתגבר על היצר הרע, ולכן וידעתם **כי אני - ה',** שרק הקב"ה הוא בבחינת 'אני' ורק הוא משפיע להם ונותן להם הכח להתעלות ולהצליח בכל מעשיהם.

או יאמר, וידעתם **כי אני ה',** כי ידיעה הוא לשון חיבור כמו והאדם ידע וגו' (בראשית ד, א), והיינו דעל ידי שבני ישראל יתחזקו במדת הענוה, יזכו להיות בחיבור ובדביקות אל ה', ולהיפוך מהמתגאה שהוא דוחק רגלי השכינה. ולכן גם אמר הקב"ה למשה רבינו בלשון

במקום גדולת הצדיקים שם אתה מוצא ענוותנותם

זהו עיקר ויסוד גדול בעבודת ה', שלא יחשוב האדם שכל מה שהצליח ועשה פרי, זהו מחמת שכלו וכשרונותיו, אלא עליו להשריש בקרבו את הידיעה שהכל נעשה על ידי הקב"ה שמנהג עולמו בחסד וברחמים והוא עונה ומרחם בכל עת צרה וצוקה, והוא הנותן לו כח לעשות חיל ברוחניות ובגשמיות, הוא הזן ומפרנס והוא שפוקח ומאיר עיניו להשיג את התורה הקדושה, בעוד שהוא בעצמו אין ואפס. וכאשר האדם מכניע עצמו ויודע שהוא מוכרח להגיע אל ה' בכל מעשיו ובכל פעולותיו, הריהו זוכה להתדבק בה' ביתר שאת ובכך מתעלה במדרגות הקדושה.

עבודה זו ראו אצל הצדיקים בכל הדורות, דככל שנתעלו בעבודת ה' כך באו יותר לידי הכנעה וענוה, כי ידעו ששום התעלות לא באה להם מכוחם, ואדרבה הם סברו שהקב"ה בחר בהם להתעלות רק מחמת שהם קטנים ושפלים, וכמו שבחר בהר סיני הנמוך בהרים להשרות עליו שכנינתו ית"ש. ועל ידי שהם מחזיקים עצמם בענוה הם נעשים כלי מוכשר לקבל תורה וקדושה, כמו שראינו אצל ארון הנביאים משה רבינו ע"ה שהיה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה (במדבר יב, ג), אשר דין גרמא שזכה למדרגות הכי רמות.

עוד על מעלת מדת הענוה איתא מהחיד"א (יוסף תהלות, תהלים קלא) בשם הרב עיר וקדיש מהר"א הלוי

והיינו שכירה והכנעה, דכאשר האדם הולך במדה זו ומכניע עצמו לה' בודעו שהכל בא מאתו, הריהו זוכה אשר ה' באור פניך יהלכון, שה' עמו וזוכה תמיד לחסות בצל כנפיו, והוא עולה מחיל אל חיל.

[בעידן רעוא דרעוין ש"ק פרשת בא תשנ"ג]

בא אל פרעה, רצ"ל שילך יחד עמו, ולא אמר לשון 'לך' דהוה משמע שילך בגפו, שכן משה רבינו בזכות מדת ענוותנותו זכה שהקב"ה היה עמו בכל מקום בכל זמן ובכל מצב.

רמז לזה הסמיך הוהר הקדוש את הפסוק אשרי העם יודעי תרועה, מלשון תרועם בשבט ברזל (תהלים ב, ט),

יעמדו על הברכה ידידינו הנכבדים שהרימו תרומתם קודש להרפסת הגליון

הרה"ג ר' מנחם ברגר שליט"א

בני ברק

לזכות הנינים שיחיו שנולדו במזל טוב
 נכדים לבנו הרב מרדכי אריה שליט"א
 משה טוביה שיחי' בן לנכדו הר"ר אלימלך ברגר הי"ו
 נתן הרה"ח ר' מרדכי אסטרייכר הי"ו
 יהודה ישכר שיחי' בן לנכדו הר"ר מנחם שנקן הי"ו
 בן הרה"ח ר' משה דוב הי"ו
 יזכו לגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט, ולרוב נחת ואושר כה"י

הרה"ח ר' יוסף יהודה כ"ץ הי"ו - בני ברק

לזכות נכדו שיחי' שנולד במזל טוב
 בן לחתנו הר"ר מאיר טאובר הי"ו, בן הרב יהודה שליט"א
 יזכו לגדלו לתורה לחופה ולמעש"ט, ולרוב נחת ואושר כה"י

ולעילוי נשמות

אביו הרה"ח ר' יצחק יעקב ב"ר חיים הכהן ז"ל כ"ץ
 מחשובי חסידי קאלאשיץ וצאנז, בונה ומקים ביהמ"ד "בית רבנו חנה"
 נלב"ע ביום י"ד שבט תשס"ח
 ואימו מרת פערל ע"ה ב"ר בנימין חיים לייזר הי"ד
 נלב"ע ביום ד' אדר א' תשס"ג.

תנצב"ה

הרה"ח ר' נתן יונה וימר הי"ו

קרית צאנז, נתניה

לעילוי נשמות

חמיו הרה"ח ר' ישעיה זאב ב"ר ישראל ז"ל שטול

נלב"ע ביום י"ב שבט תשס"ה

ניסו הרה"ח ר' ישראל אריה ב"ר ישעיה זאב ז"ל שטול

נלב"ע ביום כ"ב טבת תשפ"א

דודו הרה"ח ר' אלכסנדר ב"ר ישראל ז"ל שטול

נלב"ע ביום ד' שבט תשס"ה

תנצב"ה

משפחת זלמנוביץ הנכבדה הי"ו

לעילוי נשמת

אימם הרבנית לאה ע"ה בת הרה"ח ר' אליהו ז"ל

אשת הגה"צ רבי ישראל אריה זצ"ל, ראב"ד עכו ומח"ס "חיי נפש"

נלב"ע ביום י"ג שבט תשס"ג

תנצב"ה

הרה"ח ר' צדוק הלוי זוננבליק הי"ו

נתניה

לזכות רפואתה השלימה

של שמחה בת רבקה תחי' לאוי"ט

ולעילוי נשמת

אביו הרה"ח ר' מנשה ב"ר ישעיה הלוי ז"ל זוננבליק

נלב"ע בליל שבת קודש, ט"ו בשבט תש"נ

תנצב"ה

משפחת ראזענבוים הנכבדה הי"ו

מאנסי נ.י.

לעילוי נשמת אביהם הנכבד רב הפעלים וכביר המעש

הרה"ח ר' יעקב דוב בן הרה"ח ר' ישראל ז"ל ראזענבוים

שיזכה את הרבים באוצר רשימותיו את שיעורי חומש רש"י בשנים תשי"ב-תשי"ג

נלב"ע ביום ט"ו בשבט תש"פ

תנצב"ה

הרה"ח ר' משה יצחק דויד הי"ו

קרית צאנז, נתניה

לזכות בנו המו"מ בתויר"ש הבה"ח יעקב יהודה שיחי
לרגל שמחת נישואיו במזל טוב

עב"ג תחי' בת הרה"ח ר' דוד יהודה גרינוולד הי"ו

החתונה אי"ה ביום שני הבעל"ט, י"ב שבט, באולמי גן הדסים מודיעין עילית
יזכו להקים בית נאמן בישראל ויעלה זיווגם יפ"ה יפ"ה, ולרוב נחת ואושר כה"י

הרה"ג ר' זאב יצחק מילר שליט"א

קרית צאנז, נתניה

לזכות בנו המו"מ בתויר"ש הבה"ח ברוך שיחי
לרגל שמחת נישואיו במזל טוב

עב"ג תחי' בת הרה"ח ר' תנחום אדלר הי"ו

החתונה אי"ה ביום שני הבעל"ט, י"ב שבט, באולמי ריואל" בני ברק
יזכו להקים בית נאמן בישראל ויעלה זיווגם יפ"ה יפ"ה, ולרוב נחת ואושר כה"י

הרה"ג ר' יעקב פינחס גבירץ שליט"א

קרית צאנז, נתניה

לזכות בתו תחי' לרגל שמחת אירוסיה במזל טוב
עב"ג המו"מ בתויר"ש הבה"ח שמעון ארליך שיחי

בן הרה"ח ר' אהרן הי"ו

יזכו להקים בית נאמן בישראל ויעלה זיווגם יפ"ה יפ"ה, ולרוב נחת ואושר כה"י

הרה"ג ר' יחזקאל אהרן שוורץ שליט"א

רב דקהל חסידים בהר יונה, ודומ"צ בבני ברק

בן הגאון רבי חיים יעקב מנחם זצ"ל, דומ"צ קרית צאנז נתניה

וחתן הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א, גאב"ד שערי הוראה ומערב ב"ב

לזכות בתו תחי' לרגל שמחת אירוסיה במזל טוב

עב"ג המו"מ בתויר"ש הבה"ח אביגדור נחום גולדמן שיחי

בן הרה"ג ר' שלמה שליט"א, ראש ישיבת זוועהיל, ירושלים

בן כ"ק האדמו"ר הרה"צ רבי גדליה משה שליט"א מזוועהיל

וחתן כ"ק האדמו"ר מסטריקוב שליט"א

יזכו להקים בית נאמן בישראל ויעלה זיווגם יפ"ה יפ"ה, ולרוב נחת ואושר כה"י